

Blom, R., *Honger. Een geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog* (Tielt: Lannoo, 2008, 332 blz., €18,95, ISBN 978 90 209 8050 9).

Het uitstekend geïllustreerde boek van Dries Chaerle, Piet Chielens, Steven Maes en Wouter Sinaeve, *De Grootte Oorlog, de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek* draagt niet voor niets de ondertitel *Beleef het verhaal van 15 oorlogsgetuigen*. Dit boek werd opgezet als begeleiding bij een (ingesloten) DVD die jongeren op een speelse manier moet inleiden in de geschiedenis van de oorlogvoering in de Westhoek. De getuigenissen van vijftien burgers en soldaten vormen het raamwerk voor het verhaal en hun uitlatingen en beschrijvingen bevorderen het inlevingsvermogen van jonge mensen met weinig achtergrondkennis. Dit werk is het resultaat van een samenwerkingsverband tussen het IJzertorenmuseum in Diksmuide, Talbot House in Poperinge en In Flanders Fields Museum in Ieper. Al die musea ontvangen veel scholen en gezinnen met kinderen. Deze educatieve uitgave van het boek met bijhorende DVD beantwoordt aan een reële behoefte. Het werk is bovendien niet alleen geschikt voor oudere kinderen. Het is tevens uitstekend bruikbaar voor leerkrachten die in de klas aan de slag willen. Dat is een grote verdienste.

De bundel van Piet Chielens e.a. *De laatste getuige. Het landschap van Wereldoorlog I in Vlaanderen*, verzamelt een 25-tal bijdragen van diverse auteurs over tal van aspecten van de oorlogvoering in de Vlaamse Westhoek. Daarbij komen zowel de eigenlijke gevechten in de regio als de strategische aspecten, maar ook de troepen zelf en de burgers, aan bod. Daarbij krijgen ook archeologen en antropologen de kans hun bijdrage te leveren en dat maakt de benadering multidisciplinair en des te boeiender. Er is zelfs bijzondere belangstelling voor de bijdrage van luchtfoto's die recent als bron werden (her)ontdekt. Het boek begeleidde oorspronkelijk een tentoonstelling met dezelfde titel in het In Flanders fields Museum in Ieper, maar is inhoudelijk veel ruimer. Het werk is bijzonder geschikt voor een kennismaking met de strijd in deze regio en als startpunt voor wie inhoudelijk dieper wil graven. Het is ook bruikbaar als begeleiding voor wie de regio wil bezoeken met het oog op de oorlog. Dankzij dit werk worden de relictten in het landschap vindbaar en bovendien interpreteerbaar in hun ruimere context. Bovendien is er veel aandacht voor de auteurs en kunstenaars die de oorlog hebben meegemaakt en daarover getuigden in hun werk. Dat maakt het mogelijk voor de geïnteresseerde lezer om nadien ook de artistieke weg in te slaan en daar liggen pareltjes te wachten op kennismaking.

Anders van opzet is Jacques Bauwens, *De IJzer. Het ultieme front*. In dit werk wordt een poging gedaan om het vastlopen van de bewegingsoorlog in de loop van oktober 1914 in de IJzervlakte, en de rol van de onderwaterzettingen daarbij, te duiden. De auteur heeft bijzonder veel en gedetailleerde informatie samengebracht en kritisch verwerkt. Daarbij bouwt hij echter uitsluitend op uitgegeven bronnen. Het militaire archief werd niet aangesproken, ook al bevat dit stellig nog tal van gegevens over deze episode. Hij spitst zich daarbij voornamelijk toe op de veldslag die leidde tot het vastlopen

van het Duitse offensief. De volgende vier jaar was deze waterrijke omgeving nochtans bepalend voor het karakter van de oorlog in deze noordelijke regio. Die stellingenoorlog blijft echter relatief onderbelicht en wordt slechts oppervlakkig behandeld. Nochtans werden er in die jaren tal van nieuwe wapens en tactieken geïntroduceerd en onderging het Belgische leger – net zoals de andere legers in deze omgeving – een grondige transformatie. De onderwaterzettingen, en water tout court, bleven een zeer grote invloed hebben op de slagkracht van de daar aanwezige legers en op het dagelijks leven van de soldaten.

Van een geheel andere aard is Rick Blom, *Honger. Een geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog*. In dit boek wordt uitgebreid ingegaan op de voedselbevoorrading van de legers op het westelijke front. De auteur heeft daarvoor bronnenonderzoek gedaan in de archieven en zeldzame, nooit eerder aangesproken publicaties uit die tijd opgedolven. Daaruit heeft hij ondermeer recepten geplukt die illustratief zijn voor het reilen en zeilen in de veldkeukens en tal van getuigenissen van hoe het er op vlak van de voedselbevoorrading aan toeging en hoe ernstig de tekorten vaak waren, niet alleen voor de militairen maar ook voor de burgerbevolking. Hij heeft ook als kok gefunctioneerd in verenigingen die met de oorspronkelijke uitrusting een beeld proberen te geven aan het grote publiek van de troepen uit die tijd. Hij heeft dus effectief geprobeerd eten klaar te krijgen volgens methoden en recepten uit die tijd en ook geproefd van de ongenadige hardheid van het leven in de loopgraven. Dat liet hem toe met veel inlevingsvermogen over de voedselproblematiek te schrijven. De lezer vaart daar wel bij. Maar zijn bronnenonderzoek was ook beperkt. De situatie in de bezette gebieden van België en Noord-Frankrijk blijft immers onderbelicht. Daardoor komen de landbouwpolitiek en de hulpverlening, maar ook de systematische plunderingen door de bezetter, onvoldoende uit de verf. De Duitse troepen ontvingen tijdens hun opmars op Franse bodem in september 1914 inderdaad een ontoereikende bevoorrading. Maar voordien hadden ze gedurende enkele weken de Belgische veestapel en voorraadkelders aangesproken zonder daarbij acht te slaan op de noden van de burgerbevolking.

Luc Vandeweyer (Luc.en.karin.vandeweyer@skynet.be)

Wissing, P. W. van (ed.), *Stookschriften. Pers en politiek tussen 1780 en 1800* (Nijmegen: Vantilt, 2008, 367 blz., €24,90, ISBN 978 90 77503 85 0).

Lang hebben de laatste decennia van de Nederlandse achttiende eeuw de faam gehad een tijd van politieke onmacht en buitenlandse overheersing te zijn geweest. De eens zo luisterrijke Republiek was haar macht verloren en de Nederlandse politici volgden lijdzaam de geboden van Frankrijk. Het stigma van buitenlandse overheersing heeft de late achttiende eeuw tot een zwart schaap in de geschiedschrijving gemaakt, waaraan lange tijd maar nauwelijks aandacht is besteed. En hoewel sinds Schama's beroemde *Patriots and Liberators* de aandacht voor de revoluties op Nederlandse bodem weer op de historiografische kaart zijn gezet – en nu ook internationaal – kleef er nog altijd een etiket van saaiheid en gebrek aan politiek elan aan het tijdvak. De bundel *Stookschriften* doet een poging de kennis over de periode te vergroten en het saaie imago wat op te poetsen. In het voorwoord stelt redacteur Pieter van Wissing dat de bundel beoogt bij te dragen aan de 'rehabilitatie van de pruijkentijd'. Daarbij dient het boek ook nog 'informatief, degelijk, spannend en grensverleggend' te zijn.

En hoewel Van Wissing toegeeft dat 'het beeld verre van compleet is', is het beslist geen onaardige poging. Verre van zelfs. Van Wissing en de verschillende contribuanten zijn er in geslaagd om een samenhangend werk te schrijven dat in zijn geheel een beeld geeft van het ontluiken van de politieke opiniepers in Nederland. En dat is een prestatie, want de periode die de bundel omvat, is er een van grote politieke verschuivingen, revoluties en staatsgrepen. De cesuren die deze politieke verwickelingen in het tijdvak aangeven, bepalen de volgorde van de artikelen in de bundel. Hierdoor heeft *Stookschriften* ondanks de woelige thematiek een heldere structuur. Het boek vangt aan met enkele studies over tijdschriften die verschenen tijdens de Patriotse Revolutie (bijdragen van Jongenelen, Van Wissing, Van Goinga, Baartmans, Van den Berg, Van Oostrum, Van Vliet, Johannes en De Vet), behandelt vervolgens de persuitingen van de uitgewekenen tijdens de Oranjerestauratie (bijdragen van Hanou en Rosendaal) en sluit af met een serie artikelen over de persorganen van de Bataafse Republiek (bijdragen van Vuyk, Theeuwens, Van den Bossche, Veltman-van den Bosch en Altena). Zowel orangistische (*De Post naar den Neder-Rhijn* door Van Wissing) als patriotse (*De Politieke Praatvaar* door Van Goinga), radicale (*de Revolutionaire Vraagstuk* door Altena) als gematigde tijdschriften (*De Republikein* door Vuyk) passeren de revue. Al met al geeft dit een goede dwarsdoorsnede van het gepolitiseerde perslandschap aan het einde van de achttiende eeuw. Daarmee voorziet de bundel in een behoefte, want mogelijk is er geen tijd geweest waarin de Nederlandse samenleving meer gepolitiseerd was dan juist in de jaren waarover de bundel handelt. Dat is natuurlijk ook precies de reden, waarom er zoveel interessante stookschriften en politieke periodieken zijn om te bestuderen.

Van Wissing treedt bovendien af van de gebaande paden. Zo lezen wij niet over de gecanoniseerde periodieken als de *Post van den Neder-Rhijn*, *Politieke*